

Мудрак А. О.,

студентка 3 курсу групи 061-316

*Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Науковий керівник, співавтор: Юксель Г. З.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри слов'янської філології та журналістики

*Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ФЕЙК ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ «ZIK», «ZNAJ.UA», «ВЕСТИ УКРАЇНА», «POLITEKA»)

Фейк – потужний інструмент гібридної інформаційної війни, що організована та проводиться по відношенню до України з боку держави-агресора [7, ст. 109–114].

В умовах повномасштабної військової агресії особливої ваги набуває питання інформаційної грамотності, гігієни, протидії інформаційним викликам та загрозам. Суспільство має знати та усвідомлювати, що таке фейкові новини, їхні види, вплив на свідомість та поведінку людини, а також відрізнити достовірну інформацію від хибної, яка не несе позитивного характеру, оскільки використовується з задачами маніпуляції, впливу та тиску.

Сучасний дослідник, професор Г. Почепцов надав таке визначення поняттю: «Фейки є навмисним спотворенням інформації, але це робиться так, щоб споживач інформації цього не помітив» [2].

Мета поширення фейків може бути різною. В одних випадках це прагнення залякати читачів, посіяти паніку задля того, щоб зневірити громадян, дестабілізувати ситуацію та порушити порядок у державі. В інших – отримання більшої вигоди, ніж від висвітлення правдивої інформації [5].

Створення фейкових новин вигідне для певних засобів масової інформації (далі – ЗМІ), їх представників чи окремих особистостей. Це пов'язано з тим, що такі матеріали часто викликають тривогу, паніку, страх або нагнітання, що спонукає до збільшення кількості переглядів сайту. А разом із цим зростає рівень довіри аудиторії до ресурсів конкретного медіа.

Зацікавленість у створенні фейку з боку сил, які зацікавлені у впливі на аудиторію, є цілком логічно (але не морально) виправданою. З кінця

XX століття суспільство все більше почало переходити до онлайн-простору. Не дивлячись на те, що наразі в мережі Інтернет перевірити інформацію не так вже і складно, аніж було раніше, поширювати фейки стало значно легше. Цим і займаються деякі українські медіа.

У класифікації фейків варто звернути увагу на: фейк-клікбейт, фейк-конспірологія, фейки з псевдоекспертами, інфлюенсерський фейк, фейк-жарт, фейк-рекламу, фейк-картинку [6], відеофейк, діпфейк.

Фейки мають досить потужний вплив на свідомість людини, адже вони не лише спотворюють сприйняття людиною цілісної картини події чи явища, але й можуть впливати на її світогляд. Маніпулюючи подібною «інформацією», медіа отримують можливість керувати поведінкою певної частини суспільства. Тому це застосовується все частіше, а фейк став одним із головних засобів гібридної інформаційної війни.

Використовуючи непрямий психологічний вплив країна-агресор здатна полегшити собі завдання у військовій сфері. Деморалізувавши та зневіривши суспільство, країна-агресор досягає результату, завдяки якому менше людей чинять спротив і ними можна в певній мірі керувати. Фейки створюють необхідне агресорові середовище, оскільки недостовірна інформація з боку агресора часто підриває авторитет офіціальних державних органів влади, посадових осіб, визначних діячів, інститутів суспільства тощо.

Уникнення інформаційних пасток є правом кожного громадянина, а для професіоналів забезпечення цього права має бути обов'язком суспільства, адже використання недостовірної інформації може привести до ризику загострення ситуації. Варто пам'ятати, що емоційні заголовки, трагічні історії, дивовижні факти, яскраві світлини та відео можуть використовуватися з метою створення фейкових новин. Саме тому перевірка і самого змісту, і джерела інформації, яке також може вказувати на недостовірність певних фактів чи подій, важлива [3].

Варто пам'ятати, що фейк – це не завжди поширення лише неправдивої інформації [7, ст. 110]. Емоційні заголовки, оціночні судження, ворожі наративи, недотримання балансу в тексті – усе це також вказує на те, що варто перевірити матеріал. Таким чином можна врятуватися від інформаційної пастки.

Читачам і слухачам необхідно звертати увагу на проблематику матеріалу [8], перевіряти експертів на компетентність заданій темі та не відразу довіряти тексту, де є вирази типу «вчені вважають», «експерти говорять» тощо [5].

Користувач інформації також може оцінити авторитетність того чи іншого медіа в «білих списках» від Громадської організації «Інститут

масової інформації», у яких визначаються найкращі ресурси з рівнем дотримання професійних стандартів понад 95%.

Для перевірки світлин можна використати наступні інструменти: «Шукати через Об'єкти», обернений пошук Google Reverse Image Search, сервіс TinEye – пошук подібних фото, Google Street View – огляд вулиць і певних місць, Google Earth – супутникові знімки з міст, регіонів, кордонів або певних змін у місцевості, Foto Forensics – перевірка фото на «домальовані» та вставлені частини [4].

Для перевірки відео використовують Youtube DataViewer, що кадрує його на окремі частини і дає можливість переглянути у Google Reverse Image Search всі подібні відео, у яких наявні подібні кадри. Варто також звертати увагу на деталі аудіовізуального продукту, адже вони можуть вказувати на те, що відео є несправжнім. Щоб перевірити погодні умови використовують онлайн-ресурси WolframAlpha або Метеопост.

З огляду на аналіз таких ЗМІ, як «ЗІК», «Znaj.ua», «Вести Україна» і «Politeka» можна дійти висновків, що фейки використовуються досить широко. У якості прикладу зазначимо матеріал українського медіаресурсу «Вести Україна» від 1 грудня 2021 року «Західне соціопитування: 82,3% вважають причетність президента до діяльності офшорів неприпустимою, розрив між "Слугою народу" та ОПЗЖ скорочується до мінімуму» [1], де автор посилається на результати дослідження міжнародного дослідницького центру «BURI-Україна», що загалом не займається і не займався ніякими опитуваннями. Більше того, «західним» його робить лише назва даного центру.

Використання на одному ресурсі достовірної інформації та схожої на достовірну вводить в оману користувачів та дійсно ускладнює виникнення в аудиторії підозр у якості та правдивості відомостей.

Найчастіше у фейкових матеріалах перерахованих вище ЗМІ наявні: оціночні та емоційні судження, що подаються як факти; вигадані факти та події; заголовки-клікбейти; некомпетентні «експерти»; використання соціопитувань від дослідницьких організацій, який загалом не займаються опитуваннями.

У сучасному потужному інформаційному потоку ризик дезорієнтації та отримання недостовірної інформації аудиторією є великим. Завжди необхідно перевіряти достовірність інформації, авторитетність джерел інформації, використовувати спеціальні ресурси для визначення ознак, за якими можна розпізнати фейкові новини.

Список використаних джерел:

1. Бессараб Т. Западний соціопрос: 82,3% считают причастность президента к деятельности офшоров недопустимой, разрыв между

- "Слугой народа" и ОПЗЖ сокращается до минимума. URL: <https://vesti.ua/politika/82-3-schitayut-prichastnost-prezidenta-k-deyatelnosti-ofshorov-nedopustimoj> (дата звернення: 13 жовтня 2022 р.)
2. Бойко М. Війна четвертого покоління – це війна культур. URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/2017/Pochertsov_Vijna_4_rokolinnya.htm (дата звернення: 30 вересня 2022 р.)
 3. Ейсмунт В. Інструменти фактчекінгу: як професійно відрізнити брехню від правди. URL: <https://imi.org.ua/articles/instrumenti-faktcheking-u-yak-profesiyno-vidriznyati-brehyu-vid-pravdi-i407> (дата звернення: 01 жовтня 2022 р.)
 4. Львів Т. Поради журналістам: як перевірити достовірність фото з соцмереж. URL: <https://imi.org.ua/advice/poradi-junalistam-yak-pereviriti-dostovirnist-foto-z-sotsmerez-i2376> (дата звернення: 27 вересня 2022 р.)
 5. Розпізнати фейк: пам'ятка для тих, хто сидить у соцмережах або дивиться телебачення. URL: <https://hromadske.radio/special-projects/mediagramotnist> (дата звернення: 05 жовтня 2022 р.)
 6. Секретні матеріали: Повна типологія найбільш небезпечних фейків. URL: <https://platfor.ma/specials/sekretni-materialy-povna-typologiya-najbilsh-nebezpechnyh-fejkiv/> (дата звернення: 15 жовтня 2022 р.)
 7. Черниш Р. Фейк як один із інструментів негативного впливу на національну безпеку України в умовах ведення гібридної війни. Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 109-114. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Chkur_2019_2_21 (дата звернення: 14 жовтня 2022 р.)
 8. 10 способів маніпулювання масами. URL: <https://artefact.live/10-%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B2-%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B8/> (дата звернення: 07 жовтня 2022 р.)